

spectum ad ipsum hominem cui gratia fit, quia licet omnis gratia fiat in ordine ad aliquam internam perfectionem hominis, nihilominus non omnis gratia interne hominem afficit, et ideo recte dividitur gratia in externam et internam. Hæ autem voces varias habent significationes, juxta quas duobus modis accipi potest hæc divisio. Nam imprimis externa gratia dici potest omne donum Dei gratuitum conferens ad salutem, quod ipsi homini non inhæret; sicut in rebus humanis dicuntur bona externa pecuniæ, et alia bona fortunæ, quæ formaliter ipsum hominem non perficiunt: et sumpta hoc modo gratia externa, illi opponitur gratia, quæ ipsi homini inhæret, et consequenter illa sola gratia interna dici poterit. Atque ita in hoc sensu omnis gratia interna est creata, quia non potest homini inhærere, nisi quod creatum est. Externa autem gratia distingui poterit in increatam et creatam. Increata enim, sive ex æternitate, sive in tempore data, homini non inhæret, et ita sub illo membro comprehenditur omnis gratia increata in superiori capite declarata. Sub creata vero gratia externa multa comprehenduntur, quæ statim enumerabimus.

11. *Secunda acceptio gratiæ internæ prout ab externa distinguitur.*—Alio modo potest dici gratia interna omnis et sola illa quæ et spiritualis est, et ipsi spirituali ac rationali animæ aut potentiis ejus intime unitur quovis modo, et sic etiam respective, ac servata proportione, gratia externa dicitur, quæ vel spiritualis non est, sed aliquo modo sensibilis, vel licet in se sit spiritualis, animæ hominis non infunditur, nec intime unitur. Et juxta hunc sensum sub utroque membro internæ gratiæ et externæ potest tam increata gratia quam creata reperiri. Et primo, inter increatas gratias, illæ quæ sunt æternæ, ut prædestinatio, electio, prædefinitio ac dilectio, licet in se maxime spirituales sint, et quodam modo sint intra hominem, quatenus sunt ipsa essentia Dei, quæ est intime in homine per essentiam, præsentiam et potentiam, nihilominus semper sunt gratiæ externæ, quia secundum propriam rationem non uniuntur ipsi animæ, neque dicunt respectum temporalem ad illam, unde illa etiam præsentia quasi localis, quam in anima habent, cum temporalis sit, veluti accidentaria est ad proprias earum rationes, et solum ratione identitatis cum essentia illis convenit: præterquam quod illa præsentia non pertinet ad dona gratiæ, sed omnibus rebus communis est.

12. *Spiritus Sanctus est gratia interna*

non inhærens, sed inhabitans, etc.—At vero illa gratia increata quæ in tempore homini datur, id est, ipse Spiritus Sanctus, quatenus est donum homini infusum, et incipiens esse in illo ut specialis habitator, rector, adiutor et motor, dici merito potest gratia interna, non inhærens, sed inhabitans, et intime assistens, quia non solum est in se spiritualis gratia, sed etiam intime penetrat spiritum hominis, eique specialiter unitur, juxta illud: *Qui adhæret Domino, unus spiritus est*, 1 Cor. 6. Et infra: *Membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo*; et cap. tertio: *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis*; quod Rom. 8 et aliis innumeris locis Paulus repetit. Potestque duobus exemplis explicari. Unum de humanitate Christi, et divinitate illi personaliter unita, et prædestinatione, et dilectione æterna, qua fuit ille homo ad tantam gratiam electus. Nam gratia talis prædestinationis semper est gratia extrinseca illi humanitati, et nihilominus filiatio ipsa increata dici potest gratia illi intrinseca, quia illi est in tempore intime unita, non per inhærentiam, sed alio ineffabili modo. Secundum quam rationem ita persona Verbi est gratia specialis illius humanitatis, ut illa ratio gratiæ in personam Patris et Spiritus Sancti non conveniat, quia non sunt ita humanitati unitæ, licet mediate, et secundum aliam quamdam denominationem in illa peculiari modo habitent, qui est etiam modus quidam gratiæ, necessario tamen conjunctus cum gratia unionis. Ad hunc ergo modum ipsemet Spiritus Sanctus, ut nobis speciali modo datus, et unitus per gratiam, potest dici gratia interna, etiamsi increata sit, et nobis non inhæreat. Semper tamen est observanda inæqualitas in exemplo adducto: nam Verbum unitur humanitati substantialiter; Spiritus Sanctus autem unitur justis tantum accidentaliter; hoc tamen non obstat quominus in suo gradu ad gratiam internam sufficiat. Unde est aliud exemplum quoad hoc magis accommodatum, quia in beatitudine, eo modo quo vita æterna est gratia, et gloria est gratia consummata, non solum visio beatifica, sed etiam lumen gloriæ est quædam interna gratia, et pari modo ipsa essentia divina, quatenus unitur intellectui per modum speciei intelligibilis, potest dici gratia increata et interna, quia et est supernaturale ac increatum donum, et quodam intimo spirituali modo intellectui conjungitur ad se illi manifestandum, quæ unio accidentaliter est, et non per inhærentiam, sed

altiori modo, qui satis est ad rationem interioris gratiæ: idem ergo cum proportione intelligi potest in via de Spiritu Sancto, ac tota Trinitate in nobis per gratiam speciali modo inhabitante.

13. *Creata gratia interna est, quæ animæ ejusque potentiis spiritualibus hæret, at quævis alia externa dicitur.*—*Gradus primus externæ gratiæ.*—*Secundus gradus.*—Facilius utrumque membrum in gratia creata explicatur. In quo ordine illa maxime dicitur gratia interna, quæ vel substantiæ animæ, vel potentiis ejus spiritualibus, intellectui, scilicet, et voluntati inhæret. Quia illam spirituale esse oportet, ac subinde maxime internam, quia alias non posset in spirituali subjecto inesse. Neque etiam potest intelligi gratia creata, quæ ipsi animæ vel potentiis ejus, aliter quam per modum inhærentis formæ, uniatur. Atque hæc gratia est, de qua potissimum in hac materia disputatur, ideoque illam nunc esse supponimus, qualis autem et quotuplex sit, postea videbimus: in discursu vero materiæ hanc præcipue nomine internæ gratiæ intelligimus. Omnis autem alia gratia creata, quæ hoc modo rationali animæ, ut spiritualis est, non inhæret, dici potest gratia externa creata. In illa vero est magna latitudo, plures enim sunt gratiæ magis vel minus externæ. Et inter eas proxime videntur ad internas gratias accedere immutationes aliquæ supernaturales, quæ in sensibus internis, vel in appetitu sentiente possunt et solent fieri, ut infusio vel excitatio phantasmatum, vel specialis aliqua operatio ipsiusmet phantasæ, seu cogitativæ potentiæ, aut affectio aliqua, vel delectatio sensibilis: hæc enim et proxime juvant ad actus mentis, et interna suo modo sunt, et ideo possunt etiam quodammodo gratiæ internæ vocari; magis tamen ad externas pertinent, quia et spiritualia dona non sunt, et per sensus externos ac objecta sensibilia ordinariè comparantur. Unde secundum gradum in hoc ordine habent actus externorum sensuum, et species ad illos deservientes, quatenus ad bonos actus mentis et supernaturales ordinantur et conducunt, et ex providentia supernaturali proveniunt, nam, ut sic, beneficia sunt gratuita, et modo aliquo supernaturali, id est, naturæ non debito, nobis donantur, et ideo sub vera gratia comprehenduntur. Et licet, ut nobis inhærent, aliquem modum internæ gratiæ participare videantur, simpliciter sub gratia externa continentur, quia et in se materiales res sunt et sensibiles,

et a sensibus ac externis causis et objectis proxime procedunt.

14. *Tertius gradus.*—Atque hinc ulterius sub hac gratia externa comprehenduntur causæ et objecta externa quæ sensibus nostris exterioribus species tribuunt, quibus tandem animus ad res divinas et supernaturales excitetur, et sic externa prædicatio et propositio divinæ legis, vel doctrinæ fidei inter divinas gratias computanda est, juxta illud Psal. 118, Octon. 14: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis*, et in Octon. ult: *Judicia tua adjucabunt*. Quanquam enim Augustinus, lib. de Grat. Christi, et alibi sæpe, ut detegat tergiversationes Pelagianorum, gratiam a lege et doctrina distinguat, ostendatque, præter legem et doctrinam, esse necessarium spiritum gratiæ ipsiusque adiutorium, quia externa gratia sine interna non sufficit, ut late docet super Ps. 87, nihilominus non negat quin, loquendo generatim de gratia, etiam lex et doctrina, ejusque propositio speciali modo a Deo data et provisa, sint veræ gratiæ, licet externæ: unde idem Augustinus, lib. de Spirit. et litt., cap. 34, inter opera gratiæ ponit suasionem ad bonum per externa objecta visibilia, et per Evangelicas exhortationes et mandata legis: et similem doctrinam habet lib. 83 Quæstion., quæst. 68, et quæst. 2 ad Simplician., et lib. 1 de Peccat., capit. 22, inter magna beneficia gratiæ computat, eo loco nasci, ubi quis possit in doctrina fidei erudiri. Et idem late prosequitur in id Ps. 134: *Educens nubes ab extremo terræ*. Eademque doctrinam habet Prosper, contra Collator., cap. 14. Et ratio reddi potest, quia externum verbum Dei est veluti divinum instrumentum quo maxime ad interna gratiæ beneficia conferenda Deus utitur, ut eleganter idem Augustinus exponit lib. 50 Homiliar., in 56; et optime Chrysostom., lib. 4 de Sacerdotio post medium; ergo ipsius etiam divini Verbi prædicatio quædam est beneficiorum gratiæ inchoatio, ac subinde vera gratia, licet externa. Unde est illud Gregor., Homil. 12 in Ezechiel.: *Magna omnipotentis Dei est gratia, cum inique agentibus durus a Doctoribus sermo increpationis profertur*. Et idem hanc vocat *gratiam doctrinæ*, et infra ait homines interdum privari hac gratia propter peccata sua, quod late prosequitur, tum ibi, tum etiam hom. 17 in Evang., et lib. 17 Moral., cap. 11: *Hoc (inquit) quod Spiritus sanctus agit intrinsecus, nos exterius ministerio vocis adjucamus*.

15. *Quartus gradus.*—*Eucharistia cur*

bona gratia. — Unde etiam intelligimus, ad hoc genus gratiæ exterioris pertinere omnem effectum divinæ providentiæ supernaturalis ad salutem hominum ordinatum, seu institutum, sive in generali pro universitate hominum, sive in speciali pro alicujus privatæ personæ spirituali salute, aut commoditate, sive promovente bonum, sive removente malum. Et hoc modo ipsamet Christi redemptio potest externa gratia dici, juxta illud Isai. 52: *Gratias venundati estis.* Hæc autem tam excellens gratia est, ut gratiam unionis includat, et ex ea parte nec omnino externa sit nec omnino creata; dicitur autem externa, quatenus exterius consummata est, et visibiliter Verbum ipsum nobis apparuit, et creata dicitur quatenus in natura creata perfecta est. Et in eodem sensu Christus ipse est quædam gratia quam Deus nobis contulit: *Sic enim dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret,* Joan. 3. Dedit autem illum nobis, juxta illud Isai. 9: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis.* Sic etiam sacramenta ipsa sunt quædam gratiæ, quatenus eorum institutio fuit magnum beneficium gratuitum, in se continens salutarem gratiam. Maxime vero sacramentum Eucharistiæ per antonomasiam vocatur bona gratia, quia ipsum gratiæ auctorem in se vere ac realiter continet, et internam gratiam in nobis nutrit. Occasiones etiam bene operandi a Deo specialiter præparatæ inter has gratias externas merito computantur, quia licet nihil in homine formaliter ponant, neque interdum per se efficiant, juvant moraliter ad salutem, et ita rationem beneficii gratuiti participant. Ac denique etiam auferre occasionem peccandi, ut objecta quæ possent ad libidinem excitare, vel similia, gratiæ quædam sunt. Unde Augustinus, lib. 50 Homiliar., in 23, hæc gratiæ Dei tribuit dicens: *Regebam te mihi, servabam te mihi: ut adulterium non committeres, suavor defuit; ut suavor deesset, ego feci; locus, et tempus defuit; ut hæc deessent, ego feci.* Et concludit: *Agnosce ergo gratiam,* etc. Et similia habet in Soliloquiis, capit. 45 et 46. Hæc autem tanta varietas externarum gratiarum, ad præsentem materiam et considerationem, secundum proprias earum rationes, non pertinet; nam de Christo ejusque redemptione ac sacramentis ejus in propriis locis disputatur: hic ergo solum illas externas gratias attingemus, quæ internæ gratiæ annexæ sunt, et ad internos actus gratiæ aliquid conferunt et operantur.

CAPUT IV.

DE DIVISIONE GRATIÆ IN GRATIS DATAM ET GRATUM FACIENTEM.

1. *Quinta celebris gratiæ divisio, in gratis datam gratumque facientem.* — Alia est divisio celebris gratiæ, quæ in ordine potest esse quinta, in gratiam gratis datam, et gratum facientem, quam tradit D. Thomas 1. 2, quæst. 114, artic. 1, et nonnulli ex Scholasticis in 2, d. 28, licet non omnes in eodem sensu, ut jam dicam. Prius enim tollenda est vocum ambiguitas; videri enim potest unum divisionis membrum cum diviso converti. Dividitur enim donum gratiæ proprie sumptum respectu illius personæ cui datur, ut est specialis perfectio vel operatio ejus. De ratione autem talis doni est ut gratis detur, ut supra dictum est: ergo divisum ipsum cum altero membro recurrit. Item consequenter videri potest aut membra inter se opposita non esse, aut alterum membrum diviso repugnare, quia ea gratia quæ a gratis data distinguitur, non dabitur gratis, et ita non erit gratia. Sed hoc per solam vocum interpretationem facile dissolvitur. Est enim quædam gratia quæ hanc solam proprietatem gratiæ habet, quod gratis detur, et hæc per antonomasiam vocata est gratia gratis data, generali nomine (quod consuetum est) ad speciem minus perfectam specialiter applicato. Alia vero est gratia, quæ ita gratis datur, ut hominem Deo gratum et amabilem aliquo modo reddat. Hanc enim supra inter nominis gratiæ significationes posuimus, ut rei perfectio, quæ illi aliorum amorem et benevolentiam conciliat, gratia vocetur. Unde est illud Ecclesiast. 26: *Gratia super gratiam, mulier sancta et pudorata.* Illa igitur dona Dei quæ homini dantur, ut ipse bonus et sanctus fiat, et ita sit Deo gratus, per quamdam excellentiam sub gratia sanctificante, seu gratum faciente comprehenduntur, et a gratiis gratis datis distinguuntur, non quia ipsa non gratis dentur, sed quia non tantum ex eo capite habent rationem gratiæ, sed etiam ex alio nobiliori, a quo speciale nomen acceperunt. Atque ita neutrum membrum cum diviso convertitur, quia divisum est gratia, ut abstrahit a dono gratuito faciente vel non faciente hominem gratum; gratia vero gratis data specialiter dicitur donum, quod licet gratis detur, non reddit ex se personam gratam. Et hoc membrum opponitur alteri, non in hoc quod est gratis dari, nam in hoc sub diviso

conveniunt, ut objectio probat, sed in eo quod per se non reddit hominem gratum.

2. *Nonnullorum placitum de naturali dono liberaliter oblato.* — Hinc vero nonnulli theologi gratiam gratis datam vocant omne donum a Deo liberaliter datum, quod animam non sanctificat, etiamsi naturale sit, sicque naturales proprietates et virtutes, et concursus, etiam generalem ordinis naturalis, gratiam gratis datam appellarunt aliqui scholastici, ut Dionys. Cisterciensis in 2, distinct. 27, art. 1, in principio; et sic etiam Albert. in 2, distinct. 27 et 28, artic. 1, ad ult., distinguit gratiam gratis superadditam naturæ, a gratia gratis data cum natura, quarum prior supra naturam est; unde posterior esse non potest, nisi vel proprietas naturalis, vel generalis concursus ordinis naturalis. Imo etiam D. Thomas, ibi, quæst. 1. art. 3, voluntatem Dei gratis in nobis omnia causantem, etiam naturalia opera, gratiam gratis datam appellat. Et similiter Abulens., in cap. 19 Matth., quæst. 174, ad 1, dixit sine donis gratuitis, id est, superadditis naturæ, posse aliquid boni ab homine fieri, *non tamen sine Deo gratis donante,* quam etiam *gratiam* vocat, utique gratis datam, vel potius gratis dantem. Nonnulli vero ex modernis theologis, licet non omnia dona naturæ debita vocent gratias, nihilominus gratias gratis datas appellant omnia beneficia, quæ licet ordinis naturalis sint, modo præternaturali et non debito naturæ dantur, si non propter sanctitatem vel morum honestatem, sed propter aliam corporis commoditatem vel animi ornatum dentur, ut sunt sanitas extraordinario modo concessa, perfectio alicujus artis aut scientiæ naturalis, peculiari auxilio data, etiamsi tantum propter privatam perfectionem, et non propter communem utilitatem detur. Nam publicæ utilitatis intentionem non putant semper, sed regulariter, esse ad gratiam gratis datam necessariam.

3. *Placitum aliorum de eo quod formaliter sanctificat, et non.* — Nos autem supponimus divisum hujus divisionis esse veram et propriam gratiam creatam. Unde ab utroque membro excludimus naturalia dona, naturæ aliquo modo debita, quia illa neque animam sanctificent, nec possunt dici simpliciter gratis data. Et hæc ratione illa excludit ab hac divisione tota D. Thomas, dicta quæst. 111, artic. 1, ad 2. Deinde excludimus dona ordinis naturalis, si ad spiritualem salutem non ordinentur, etiamsi modo præternaturali seu naturæ non debito tribuantur. Ratio est, quia

etiam tale donum non meretur nomen gratiæ, secundum ecclesiasticum morem, juxta doctrinam Patrum Africanorum, dicentium in Epistol. 95 et 105 Augustini, veram gratiam solam esse illam, *qua prædestinati vocamur, justificamur,* etc. Omnis ergo gratia esse debet ex providentia supernaturali, ac subinde propter spiritualem finem, vel recipientis, vel aliorum. Unde addo (omissa potentia absoluta), secundum ordinariam providentiam, non dari hominibus naturale donum supernaturali modo, quod non propter spiritualem utilitatem, vel suam, vel aliorum detur. Ratio est, quia, quoties Deus sic operatur, non agit ut causa ordinis naturalis, sed supernaturalis; ergo propter finem supernaturalem; nam quæ a Deo sunt, ordinata sunt, et finis esse debet proportionatus principio; omne ergo supernaturale beneficium est propter spiritualem utilitatem, quæ si sit tantum propria recipientis, pertinebit ad auxilium gratiæ gratum facientis, ut mox dicemus: si vero sit ad bonum aliorum, pertinebit ad gratias gratis datas. Et ita illa sententia modernorum, loquendo secundum præsentem providentiam, falsum supponit; loquendo autem de potentia absoluta, etiam gratia data propter solam honestatem naturalem non esset gratum faciens, sed gratis data.

4. *Vera resolutio supponitur.* — Alii vero theologi, licet veram et supernaturalem gratiam hic dividi supponant, nihilominus nimis restringunt gratiam gratum facientem ad solum illud donum, quod formaliter justum et charum hominem Deo reddit, sive sit charitas, sive alia forma gratiæ: omne autem donum supernaturale quod potest esse in peccatore, vel quod non formaliter sanctificat animam, vocant gratiam gratis datam. Ita loquitur de his gratiis Bonavent. in 2, distinct. 26, dub. 2 litterali, et clarius distinct. 28, art. 2, q. 1; et Marsil. in 2, q. 17, art. 1, notab. 1. Et hunc modum loquendi magna ex parte secutus est Vega, q. 6 de Justificat., quamvis fateatur, in usu Conciliorum et Augustini, gratiam sanctificationis plura complecti. Quod nos etiam nunc supponimus, et capite sexto id ostendimus: ac propterea dicimus sub gratia gratum faciente, quæ eadem est cum gratia sanctificationis, non solum habitum charitatis vel gratiæ, sed plura dona comprehendendi, quæ ad suam sanctificationem homini tribuuntur. Hinc ergo D. Thomas alio modo illam divisionem explicavit, eumque secuti sunt ejus expositores 1. 2, quæst. 111, art. 1; et Bellarm.,